

45. Прес-конференція з нагоди презентації документально-публіцистичного багатосерійного фільму «Синдром пам'яті», спільний проект тижневика «2000» та студії Kinoart.el production, Київ // 2000. – 2009. – (№ 35). – 28 серп. – 3 верес. – С. F5.
46. Романець Д. Блаженніший Любомир Гузар: Захід боїться Сходу, як чорт – святої води / Д. Романець, Я. Музиченко // Україна молода. – 2003. – № 62. – 4 квіт. – С. 4–5.
47. Романюк Н. Історію слід писати холодним розумом / Ніна Романюк // Досвітня зоря. – 2003. – № 14. – 3 квіт. – С. 8.
48. Семененко В. І. Історія України: Прихована правда: Від козацьких часів до сьогодні / В. І. Семененко. – Х. : Вид. дім «Школа», 2009. – С. 336.
49. Сивіцький М. Польсько-український конфлікт 1943–1944 рр. // Волинь. – 2003. – № 21. – 23 трав. – С. 6.
50. Смеречинський М. Примирення з ознаками протилежного / Марко Смеречинський // Український журнал. – 2010. – № 6 (58). – С. 13.
51. Стріха М. Асиметричність Волині / Максим Стріха // Українське слово. – 2003. – № 20. – 15–21 трав. – С. 5.
52. Тилишак В. Честь України – понад усе [Володимир Тилишак] // Шлях Перемоги. – 2003. – Чис. 28. – 9 лип. – С. 4.
53. Червоній В. Волинь 1943–44 рр. Жертви злочинів чи справедливої національно-визвольної боротьби? / Василь Червоній // Слово і діло. – 2003. – № 20. – 23 трав. – С. 7.
54. Berdychowska B. Ukraina: pół roku po Pawliwce / B. Berdychowska // Więż. – 2004. – Nr. 1. – S. 96.
55. Engelgard J. Jedwabne i Wołyń / Jan Engelgard // Nowa Myśl Polska. – 2003. – Nr 29–30. – 20–27 lipca. – S. 1.
56. Hrycak J. Wołyń w ukraińskiej pamięci / J. Hrycak // Dialog. Deutsch-Polnisches Magazin / Magazyn Polsko-Niemiecki. – 2003. – Nr. 64. – S. 55.
57. Łętowski M. Wołyń – pamiętamy / Maciej Łętowski // Tygodnik Solidarność. – 2003. – Nr. 28. – 11 lipca. – S. 7.
58. Łętowski M. Wołyń 1943–2003 / Maciej Łętowski // Niedziela Ogólnopolska. – 2003. – Nr. 27.
59. Małachowski A. Znowu dzień nienawiści w Sejmie / Aleksander Małachowski // Przegląd. – 2003. – Nr. 29. – 14 lipca.
60. Wilczak J. Wołyńskie Jedwabne / Jagienka Wilczak // Polityka. – 2003. – Nr. 28. – 07.12. – S. 24–27.
61. Wojciechowski J. Pamięć Jedwabnego, niepamięć Wołynia [Електронний ресурс] / Janusz Wojciechowski. Режим доступу : http://januszwojciechowski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1586:pamię-jedwabnego-niepami-woynia&catid=20:blog&Itemid=42
62. Z Ukraińcami po Jedwabnem: O trudnej polsko-ukraińskiej przeszłości i niełatwej drodze do porozumienia dyskutują: dr hab. Andrzej Friszke – historyk i redaktor «Więzi», dr Grzegorz Motyka – historyk, o. Marek Skórka – prowincjał zakonu bazylianów w Polsce, Andrzej Talaga – zastępca redaktora naczelnego miesięcznika «Nowe Państwo» oraz Andrzej Żupański – przewodniczący Okręgu Wołyń Światowego Związku Żołnierzy AK. Dyskusję prowadzi Jacek Borkowicz // Więż. – 2002. – Nr. 4 (522). – Kwiecień. – S. 36.

Любомир Хахула

Польсько-українське протистояння на Волині у 1943 році в суспільній думці сучасної Польщі (1991–2003)

Висвітлено особливості відображення в польській суспільній свідомості кінця ХХ – початку ХХІ ст. епізоду польсько-українських відносин періоду Другої світової війни, а саме кривавого протистояння на Волині у 1943 р. На основі аналізу публікацій у періодичних виданнях «Газета виборча» та «На Рубежі», а також даних соціологічних опитувань виокремлено деякі напрями загальнопольського дискурсу про Волинську трагедію.

Ключові слова: польсько-українське протистояння, «Газета виборча», «На рубежі», громадська думка.

Хахула Любомир. Польско-украинское противостояние на Волини в 1943 году в общественном сознании современной Польши (1991–2003). В статье выяснено особенности отображения в польском общественном сознании конца ХХ – начала ХХІ в. эпизода украинско-польских отношений в годы Второй мировой войны, а именно кровавого противостояния на Волини в 1943 г. На основе анализа публикаций в периодических изданиях «Газета виборча», «На рубежі», а также результатов социологических опросов выделено отдельные направления общепольского дискурса о Волинской трагедии.

Ключевые слова: польско-украинское противостояние, «Газета виборча», «На рубежах», общественное мнение.

Khakhula Liubomyr. Polish-Ukrainian Confrontation on the Volhynian Region in 1943 in Social Consciousness of Contemporary Poland (1991–2003). In the article the features of reflection in Polish social consciousness of last decade of the 20th century – beginning of the 21st century of episode of the Polish-Ukraine relations in the period of Second world war, namely, bloody struggle on Volhyn Region in 1943 is shown. On the base of analysis of publications in the periodicals «Gazeta Wyborcza», «Na Rubieży» and public opinion polls some tendencies of the Polish discourse of Volhyn tragedy are explained.

Key words: Polish-Ukrainian confrontation, «Gazeta Wyborcza», «Na Rubieży», public opinion.

Польсько-українські відносини ХХ ст. мали переважно конфліктний характер. Це значно вплинуло на формування образу сусіда в обох суспільствах. Якщо говорити про польську ситуацію, то станом на 1991 р. польське суспільство значною мірою перебувало в полоні негативних уявлень і стереотипів про Україну й українців, пов'язаних із травматичною історичною пам'яттю. Це також спричинило і цілеспрямовану діяльність комуністичної влади ПНР, спрямовану на дискредитацію залишків української національної меншини в Польщі. З іншого боку, існували осередки, налаштовані на перегляд застарілих уявлень та образів, а також на творення позитивних стереотипів. Вони пов'язували себе із діяльністю Єжи Гедройця (Jerzy Giedroyc) та польської антикомуністичної опозиції.

Дану статтю присвячено питанню відображення в польській суспільній свідомості кінця ХХ – початку ХХІ ст. епізоду польсько-українських відносин періоду Другої світової війни, а саме кривавого протистояння на Волині у 1943 р.

Слід зауважити, що широке поняття «суспільна думка» у статті обмежуємо аналізом дискурсів про Волинь у двох суспільних середовищах та аналізом результатів опитування громадської думки. Першим середовищем, яке, без сумніву, мало і має великий вплив на польську суспільну думку є так звана «oripiotwórcza» щоденна газета «Газета виборча» («Gazeta Wyborcza»). Газета однією з перших у Польщі розпочала широку публічну дискусію про Волинь у дусі об'єктивізму і бажання знайти порозуміння між народами. Друге середовище – одна з численних кресових організацій – Товариство пам'яті жертв злочинів українських націоналістів та їх періодичне видання часопис «На рубежах» («Na Rubieży»). Характер публікацій часопису дозволяє зробити припущення про те, що автори статей продовжували перебувати вже не у збройному, а в ідеологічному протистоянні з українцями. І, нарешті, обидва дискурси дозволяє зрівноважити опитування громадської думки, присвячені 60-й річниці Волинської трагедії.

Від початку 1990-х років проблематика українсько-польського протистояння на Волині була на другому плані польського політичного і медійного дискурсу. На 50-ту річницю кривавих подій польські політичні та інтелектуальні кола ще не наважувалися висувати однозначні оцінки цих подій, оскільки існувало переконання, що ще зарано це робити. У 1993 р. набагато відвертіше почали говорити про масові виселення і переселення українців. Польський історик Гжегож Мотика (Grzegorz Motyka) наводив три причини, через які Волинська дискусія не мала значного розголосу на початку 1990-х років. Перша причина – це відсутність серйозних наукових досліджень на тематику конфлікту і велика кількість емоційно забарвлених свідчень учасників та очевидців тих подій. Друга – перевага тенденції, що спочатку варто говорити про свої провини перед українцями, очікуючи від останніх відвертої розмови про вбивства поляків. І, нарешті, третім аргументом на користь такого підходу до волинської тематики стало розуміння української сторони, котрій був потрібен час для того, щоб «дорости» до критичного погляду на власну історію [1, 28]. Першою площадкою для зважених міжнародних дискусій на тему Волині стали сторінки найбільш тиражної польської газети «Газети виборчої».

У 1995 р. «Газета виборча» опублікувала низку статей польських і українських авторів, присвячених Волинській трагедії 1943 р., чим розпочала широку дискусію навколо цієї проблеми. Дискусію 1995 р. розпочали публікації ветерана 27 дивізії піхоти Армії крайової (далі – АК) Владислава Філяра (Władysław Filar) [2], та українського історика Константина Сміяна [3] з гучними назвами «Ліквідатори з УПА», та «Шовіністи з АК» відповідно. Свою статтю В. Філяр розпочав такими словами: «Спокійно жилося в Іваничах. Ніщо не віщувало трагедії між нами» [2, 76]. Таке

ствердження наvertsало до витвореного протягом попередніх століть стереотипу, про спокійну Волинь, місце мирного співжиття багатьох народів, а в цьому випадку поляків, українців та чехів. І лише вибух Другої світової війни та напад гітлерівської Німеччини на Радянський Союз став причиною жорстокої «спланованої» операції УПА проти польського населення. За Філяром, ініціатором «антипольського терору на Волині було керівництво ОУН–СД» [2, 83].

Натомість текст К. Сміяна під назвою «Шовіністи з АК» всю вину за волинські події покладав на польський лондонський уряд та збройну підпільну діяльність АК, спрямовану на матеріальний визиск і винищення українського народу. У цій ситуації волинським українця не залишалося нічого іншого, як «відплатити тим самим. Іншого виходу в них не було. Відповіли вони кров'ю за кров, муками за муки. Насильна полонізація і окатоличення пхали волиняків до боротьби» [3]. І це, за словами автора, призвело до рішучих виступів української людності проти польських «шовіністів»: «Боротьба тривала, аж поки німецькі фашисти і пілсудчики з 27 дивізії АК не були вигнані з Волині» [3].

Обидві статті викликали цілу хвилю листів до редакції газети. Частина з них опублікували під час дискусії. У листах говорилося і про те, що характерною рисою у ставленні поляків до українців було «незнання, ігнорування фактів та диктат стереотипів» [4]. Історичні стереотипи, сформовані творами Сенкевича, поступово перейшли в сучасні, згідно з якими, українці – це банди УПА, СС «Галичини», а також помічники німців у придушенні Варшавського повстання [4]. Лунали також самокритичні голоси поляків, як-от читача з-за кордону: «Настав час покінчити з міфом, що ми ангели, що наші палі не половинили корінного населення України, що наші шаблі не стинали їхніх голів, (...) що ми християнізували вже християнський народ, що їх не грабували і були милими та солодкими як мід» [5].

Голос у цій справі взяли поважні історики з обох сторін. Дослідник з Києва Володимир Репринцев писав, що в польських публікаціях, особливо у шовіністично налаштованих авторів і публіцистів, часто траплялися описи страхітливих знущань над поляками. Наслідком цього стало зміцнення вже існуючого стереотипу українця як убивці, зарізаки, садиста, дегенерата [6, 72]. Авторитетний дослідник польсько-українських відносин Ришард Торжецький (Ryszard Torzecki), говорячи про антипольську акцію на Волині, переконував, що «керівництво ОУН не планувало фізичного винищення поляків», а антипольські акції «були часто стихійним відрухом мас і локальних командирів, у багатьох випадках акція вийшла з-під контролю УПА, в інших – не вміли чи не хотіли, що треба підкреслити, її опанувати» [7, 61]. Сам історик неодноразово повторював свою тезу: «Якщо не можна забути про минуле, слід взаємно пробачити і не дріботити в ставку з кров'ю. Це варто зробити для нових поколінь» [8].

Підсумовуючи дискусію 1995 р., головний редактор «Газети виборчої» Адам Міхнік (Adam Michnik) у статті «Рана Волині» виклав власні судження щодо справи українсько-польського конфлікту. За його словами, в сучасній Польщі існували національні табу на певні сторінки та образи з спільної історії. Для поляків таким табу був образ «українця-різуна», так само образ «поляка-антисеміта», був глибоко закорінений у єврейському мисленні. Люди, котрі робили спроби порушувати національні табу, наражалися на бичування від своїх [9, 126–127]. Проте, незважаючи на перешкоди, діалог між обома народами слід проводити, а він «не може означати воскресіння польських снів про потугу, месіанізм чи ягеллонську ідею, які для українців означають польські імперіалістичні аспірації» [9, 127].

У зовсім іншій гамі, польсько-українське протистояння було представлено на сторінках часопису «На рубежі». Висвітлення волинських подій 1943 р. мало досить тенденційний характер, зміцнюючи тим самим існуючі стереотипи українців як жорстоких «різунів», «бандитів», а України (принаймні західної її частини) – як території з «польськими історичними і культурними коріннями» [10].

Отже, за переконанням дописувачів часопису, 1943 р. був роком «посилення масового винищення польського населення Східних Кресів П Речі Посполитої, яке здійснювали банди ОУН–УПА», а ОУН–УПА стала для поляків синонімом «геноциду, грабунку» [11, 9]. Події Другої світової війни на Волині часто називали «кривавим терором зі сторони українських націоналістів», «Кресовим Голокостом», а трагедію 1943 р. – його вершиною [12, 1; 13, 3]. Українсько-польське протистояння на Волині для середовища кресов'яків було «без сумніву запланованим, ідеологічно і пропагандист-

сько підготовленим та з диявольським зусиллям реалізованим ОУН–УПА геноцидом, який не допустили найбільш дикі азійські орди періоду монгольського потопу» [13, 1]. Історик Едвард Прус (Edward Prus), характеризуючи діяльність ОУН–УПА, говорив про них як про «народовбивць такого великого формату, що при цьому злочини більшовиків і гітлерівців виглядають «блідою, майже дитячою забавою!» [14, 43]. Даючи таку оцінку, Е. Прус не припиняв називати себе «приятелем українського народу».

Дещо поміркованим у своїх висновках був згадуваний вже В. Філяр, котрий частину вини за ті події покладав на помилкову національну політику ІІ Речі Посполитої. Крім того, польський історик брав до уваги також радянську політику стосовно польського населення Волині після вересня 1939 р. та діяльність окупаційної німецької влади, які, «застосовуючи рафіновані маніпуляції, прагнули розбити єдність поляків і українців, а останніх використати проти поляків» [12, 3]. На думку В. Філяра, зусилля окупантів лягли на піддатливий ґрунт, старанно підготовлений багаторічною діяльністю ОУН. Для підтвердження свого висновку історик наводив уривок зі звіту коменданта округу АК Волинь від 28 липня 1943 р.: «Розбуяну стихію темного українського селянства, що убиває поляків, використовують совети і німці, котрі діють за допомогою однакових методів, хоча для різних цілей (...) Це нещастя, організаторами якого є два наші вороги – німці і совети, а кроликами – ми і маса українська» [12, 3]. Крім усього іншого, цей уривок яскраво ілюструє ставлення середовища АК до українців і трактування їх як меншовартісного елемента, а стереотипи типу «темне українське селянство» та «українська маса» зручно укорінюються у сучасній польській свідомості не без допомоги часопису «На рубежи».

Тепер варто звернути увагу на результати дослідження громадської думки. У контексті волинських дискусій часто виникало питання необхідності польсько-українського примирення. Вивчення ставлення населення до ідеї поєднання з українцями регулярно здійснював Центр дослідження суспільної думки (Centrum Badań Opinii Społecznej). Таке дослідження завжди супроводжувалося з опитуванням про можливість поєднання з німцями. Оскільки відносини Польщі з Німеччиною та Україною були особливо обтяжені драматичним минулим, то такого роду дослідження дає змогу порівнювати ставлення поляків до поєднання із обома народами і визначити певні закономірності.

Опитування про можливість поєднання з німцями розпочали ще 1990 р. Тоді на питання: «Чи, на Вашу думку, поєднання між поляками і німцями є можливим?» 47 % респондентів відповіли ствердно і 50 % негативно [15, 2]. Українці в цьому дослідженні появились у 1997 р., і 58 % поляків назвали поєднання з ними можливим, а 39 % неможливим (німецький результат 1994 р.) [15, 3] (табл. 1 [16–18]).

Таблиця 1

Ставлення поляків до можливості поєднання з українцями, %

Ставлення	VI.1997 р.	VI.1998 р.	IV.1999 р.	V.2000 р.	V.2001 р.	IX.2002 р.	VII.2003 р.
Можливе	58	48	57	67	64	73	63
Неможливе	39	37	40	32	35	25	37
Важко сказати	3	15	3	1	1	2	0

Якщо порівняти результати позитивних відповідей щодо можливості поєднання з німцями та українцями у період 1997–2003 рр., то помітно подібну тенденцію до збільшення налаштованості поляків на примирення з обома народами (рис. 1 [16–18]). Вищу позицію західного сусіда Польщі можна спробувати пояснити тим, що польсько-німецький діалог про важке минуле розпочався ще у 1965 р., коли польські єпископи оприлюднили звернення до німецьких католицьких єпископів із закликком «вибачаємо і просимо вибачення» [19, 278]. Тому на кінець 1990-х років на польсько-німецькому шляху до примирення були серйозні напрацювання і прогрес.

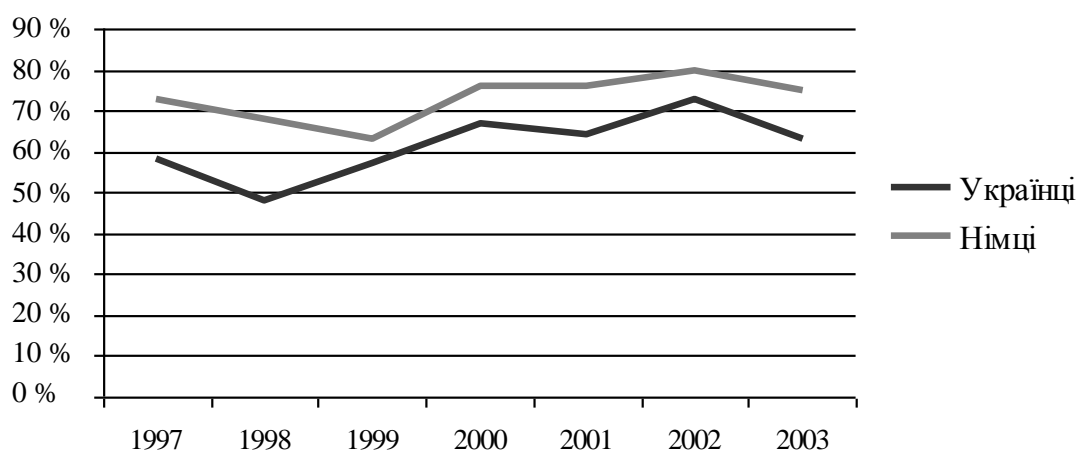

Рис. 1. Респонденти, які вважали можливим поєднання з німцями та українцями (1997–2003 рр.)

Причиною усіх трьох спадів позитивних відповідей, що стосується українців, були кризи навколо відбудови та реконструкції Польського військового меморіалу на Личаківському цвинтарі у Львові. Крім того, третє різке зменшення позитивних відповідей припало на перелом 2002 і 2003 років – час підготовки до відзначення 60-ї річниці Волинської трагедії, яка супроводжувалася сплеском публікацій у пресі та громадських дискусій.

У червні 2003 р. «Газета виборча» надрукувала статтю Славоміра Сераковського (Sławomir Sierakowski) «Ми хочемо іншої історії». Сам автор, тоді ще студент Варшавського університету, а сьогодні редактор досить відомого в Польщі та за її межами журналу «Політична критика», наголошував, що кожна невинно убита людина – це трагедія. У цьому сенсі і поляки, і українці повинні були вибачитись. А полякам, на думку С. Сераковського, не слід вимагати від українців, щоб останні «визнали УПА в цілому «чорною сторінкою» у своїй історії, бо УПА вела героїчну боротьбу за волю України і є частиною патріотичної ідентичності цього народу» [20, 255]. Але найголовнішим посланням С. Сераковського як представника молодого покоління поляків був заклик відійти від логіки національної кривди: «Ми хочемо іншої історії – менш польсько-української, а більше європейської, заснованої на спільному переживанні минулого зла» [20, 255].

Відповідь на публікацію С. Сераковського з'явилася через місяць у вигляді статті двох польських істориків Павела Махцевича (Paweł Machcewicz) і Гжегожа Мотики (Grzegorz Motyka) «Викричимося і пробачмо» [21]. Автори, на загал погоджуючись із тезами публіциста «Політичної критики», відстоювали потребу у відкритті історичної правди та творенні національної пам'яті через пізнання об'єктивних фактів. Відкидаючи спосіб трактування акції «Вісла» як наслідку діяльності УПА на Волині та Східній Галичині у 1943–1944 рр., польські історики не погоджувалися з трактуванням волинської трагедії як прямого результату польської довоєнної політики.

На початку липня 2003 р., тиждень перед урочистим відкриттям пам'ятника в Павлівці, Центр дослідження суспільної думки провів опитування серед поляків щодо їх поінформованості про події 60-річної давнини та впливу планованих урочистостей з відзначення трагедії на поєднання між поляками і українцями. Оскільки питання були відкриті (не передбачали готових варіантів відповіді), отримані відповіді поділили на загальні категорії. Отже, питання звучало так: «Хто, згідно з Вашою поінформованістю, став жертвою тодішнього злочину, а хто був винуватцем?» [18].

41 % респондентів як жертв вказали поляків або польських мешканців Волині, 5 % бачили жертви з обох сторін. Для 9 % опитаних волинська трагедія асоціювалася з Катинню (до цієї групи ввійшли відповіді «польські офіцери», «в'язні таборів», «солдати») [18]. Серед інших відповідей були: євреї, росіяни, національні меншини. Загалом відповіді опитаних вказували на низький рівень поінформованості про ці події. Близько половина анкетованих (44 %) не знали і не чули про це нічого або ж відповідала «важко сказати» (табл. 2 [18]).

Таблиця 2

Відповіді респондентів на запитання: «Хто, на Вашу думку, був жертвою злочинів, вчинених у 1943 р. на Волині?», %*

Поляки, польські мешканці Волині	41
Польські офіцери, солдати, корпус охорони прикордоння, військові полонені	9
Поляки і українці	5
Українці	1
Євреї, росіяни, національні меншини	1
Невинні / беззахисні люди, цивільне населення	1
Не знаю, нічого не чув про це, важко сказати	44

* Сума відсотків не дорівнює 100, бо деякі відповіді включали елементи більше ніж однієї категорії.

На запитання про винуватців злочинів 19 % опитаних вказували загалом на українців, 10 % вину покладали на УПА, українських націоналістів, українське військо. Значна частина респондентів (21 %) злочини на Волині приписувала Сталінові, НКВД чи загалом Радянському Союзу. На думку 4 % анкетованих, винуватцями волинського злочину були німці, німці й українці чи союзницька німцям УПА. І лише 3 % назвали волинську трагедію взаємною різаниною, де винними були і поляки, й українці. Тут також майже половина опитаних (45 %) не змогла нічого сказати про події 1943 р. (табл. 3 [18]).

Таблиця 3

Відповіді респондентів на запитання «Хто, на Вашу думку, був винуватцем злочинів, вчинених у 1943 р. на Волині?», %*

Українці	19
УПА, українські націоналісти, українське військо	10
Росіяни, Сталін, НКВД, Радянський Союз	21
Німці, німці й українці, союзницька німцям УПА	4
Поляки й українці, «взаємна різня», обидві сторони	3
Не знаю, нічого не чув про це, важко сказати	45

* Сума відсотків не дорівнює 100, бо деякі відповіді включали елементи більш ніж однієї категорії.

У цей час інша соціологічна група Осередок дослідження громадської думки (Ośrodek Badań Opinii Społecznej) провела власне дослідження «Волинь 1943–2003» [22]. Для цього дослідження це опитування цінне тим, що його автори відповіді на основні запитання поділили на дві групи: відповіді загалом опитаних, а також тих, хто чув про волинську трагедію. Тут варто додати, що про Волинську трагедію знали або чули 51 % опитаних, а 49 % нічого не чули про це взагалі. На питання: «Як би Ви назвали те, що відбувалося на Волині у 1943 і 1944 роках?», серед респондентів, котрі знали про трагедію, 21 % відповіли – польсько-українські братовбивчі бої, 37 % – злочини українських націоналістів проти поляків, 17 % – різанина та 21 % – геноцид польського населення (рис. 2 [22]).

Рис. 2. Тракткування поляками подій на Волині у 1943–1944 рр.

Отже, майже всі поляки, котрим було відомо про трагедію на Волині у 1943 р., провину за ці події покладали на українців, а отож вважали останніх основними винуватцями трагедії.

У світлі підготовки до відзначення 60-ї річниці подій анкета Осередку дослідження громадської думки містила також запитання: «Що потрібно зробити у 60 річницю трагедії?». Знову ж таки з-поміж поінформованих респондентів 34 % відповіли, що українська влада повинна визнати вину української сторони, 38 % – українська влада має визнати українську частину вини, а польська – польську і 16 % висловилися за те, аби забути про ці події [22]. Ці відповіді дають можливість стверджувати, що незважаючи на приписування усього зла українцям, значна частина польського суспільства, обізнана з перебігом подій 1943 р., а можливо, із їх передумовами, частину вини за трагедію покладала на польську сторону. Однак, практично неможливо встановити, які аспекти польської провини мали на увазі [22].

11 липня 2003 р. у с. Павлівка (давня назва Порицьк) Іваничівського району Волинської області відбулися урочисті заходи з вшанування пам'яті загиблих 60 років тому поляків. Участь у церемонії взяли Президенти України і Польщі – Леонід Кучма та Александр Квасневський (Aleksander Kwaśniewski). Під час своїх промов провідники держав закликали до примирення і вибачення задіяних один одному кривд. Л. Кучма події на Волині називав «трагедією», «польсько-українськими зіткненнями», «протистоянням», «катастрофою» та образним виразом «червоні ночі» [23]. А. Квасневський події 1943 року називав «кривавими подіями», «організованою злочинною акцією», «Волинським злочинном, який є приголомшливим прикладом усього зла, яке було між поляками й українцями в минулому столітті» [24, 30]. Президент Польщі також говорив, що за злочин проти поляків не можна звинувачувати весь український народ, бо немає народів-винуватців. А моральний протест слід виразити проти ідеології, яка призвела до антипольської акції. Не заперечуючи вагомості УПА для українського самостійницького руху, президент Польщі у своєму виступі зазначив, що жодна ціль, навіть така висока як свобода, не може «виправдовувати геноцид, різні цивільні насильства і гвалти, заповідання ближнім жахливих терпінь» [24, 31]. У своєму виступі А. Квасневський також згадав про засудження польською демократичною владою та ним особисто акції «Вісла», звернув увагу на помилковість польської політики щодо української меншини в міжвоєнний період. Лідер Польщі наголосив на тому, що у вересні 1939 р. 120 тис. українців у польських мундирах захищали Польщу, а 7 тис. – віддали за неї своє життя. Насамкінець А. Квасневський звернувся до поляків і українців з закликом до щирого діалогу та взаєморозуміння: «Відкріймо наші серця, станьмо навпроти себе. Будуймо світ, в якому людина для людини буде братом. Добро є сильнішим за зло, приязнь може перемогти біль. Засвідчимо це разом» [24, 33].

Отже, сприйняття польським суспільством кінця ХХ – початку ХХІ ст. польсько-українського протистояння на Волині у 1943 р. не було однозначним. Проаналізовані різні дискурси дають змогу

констатувати паралельне існування різних бачень цих подій. Якщо «Газета виборча» пробувала зважено та всесторонньо оцінити трагічні події, то в публікаціях «На рубезжи» переважало емоційне та заідеологізоване трактування кривавих боїв. Натомість широкі суспільні кола у своїй значній частині взагалі не чули про Волинську трагедію. А ті, що чули або знали, сприймали її здебільшого крізь призму української вини.

Список використаних джерел та літератури

1. Мотика Г. Друга світова війна у польсько-українських історичних дискусіях / Гжегож Мотика // Україна Модерна. – 2009. – № 4 (15). – С. 127–136. (128).
2. Філяр В. Ліквідатори з УПА [Джерело: *Gazeta Wyborcza*]. – 14/07/1995. – № 162 / Владислав Філяр // Волинь: дві пам'яті : зб. ст., опублікованих у «Газеті виборчій» ; пер. з пол. В. Павлів ; упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРА, Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 76–87.
3. Smijan K. P. Szowiniści z AK / K. P. Smijan // *Gazeta Wyborcza*. – 1995. – № 162. – 14 lipca.
4. Roszkowski J. Zmętnienie soczewki / Janusz Roszkowski // *Gazeta Wyborcza*. – 1995. – № 171. – 25 lipca.
5. Korczyński E. Wybielali swoje czyny / E. Korczyński // *Gazeta Wyborcza*. – 1995. – № 196. – 24 sierpnia.
6. Репринцев В. Міф різну [Джерело: *Gazeta Wyborcza*. – 09/10/1995]. – № 235 / Володимир Репринцев // Волинь: дві пам'яті : зб. ст., опублікованих у «Газеті виборчій» / пер. з пол. В. Павлів / упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРА, Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 72. (С. 64–75).
7. Коріння трагедії. З проф. Ришардом Тожецьким розмовляє Іза Хруслінська [Джерело: *Gazeta Wyborcza*. – 12/07/2003–13/07/2003]. – № 161 / Ришард Тожецький // Волинь: дві пам'яті : зб. ст., опублікованих у «Газеті виборчій» ; пер. з пол. В. Павлів ; упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРА, Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 61. (С. 55–63).
8. Torzecki R. Wisła zaczęła się w Moskwie / Ryszard Torzecki // *Gazeta Wyborcza*. – 1997. – № 116. – 20 maja.
9. Міхнік А. Рана Волині [Джерело: *Gazeta Wyborcza*. – 10/11/1995–12/11/1995]. – № 262 / Адам Міхнік // Волинь: дві пам'яті : зб. ст., опублікованих у «Газеті виборчій» ; пер. з пол. В. Павлів ; упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРА, Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 120–134.
10. Хахула Л. Українсько-польський конфлікт на Волині в роки Другої світової війни (за матеріалами часопису «Na Rubieży») / Любомир Хахула // Зб. пр. наук.-дослід. ін-ту пресознавства / відп. ред. М. М. Романюк ; НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаніка, НДІ пресознавства. – Львів, 2011. – Вип. 1 (19). – С. 228–237.
11. Selwa J. Wokół postaci Andrzeja Szeptyckiego / Jan Selwa // *Na Rubieży*. – 1994. – № 2. – S. 9.
12. Filar W. Zbrodnicza działalność OUN-UPA przeciwko ludności polskiej na Wołyniu w latach 1942–1944 / Władysław Filar // *Na Rubieży*. – 1995. – № 4. – S. 1.
13. Budzisz F. Przed 11 lipca 2003 roku w 60-rocznicę Zbrodni Ludobójstwa dokonanej przez Faszystowskie bandy OUN-UPA / Feliks Budzisz // *Na Rubieży*. – 2000. – № 48. – S. 1.
14. Prus E. Głupota czy prowokacja? / Edward Prus // *Na Rubieży*. – 1998. – № 27. – S. 43.
15. Polacy o możliwości pojednania z Niemcami i Ukrainą. Komunikat z badań. Centrum Badań Opinii Społecznej. BS 100/99 [Електронний ресурс] / opracował M. Strzeszewski. – Warszawa, 1999. – 7 s. – Режим доступу : http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/1999/K_100_99.PDF
16. Polacy o pojednaniu z Niemcami i Ukrainą. Komunikat z badań. Centrum Badań Opinii Społecznej. BS 89/2001 [Електронний ресурс] / opracował M. Strzeszewski. – Warszawa, 2001. – 3 s. – Режим доступу : http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2001/K_089_01.PDF
17. Polska między Niemcami, Rosją i Ukrainą. Komunikat z badań. Centrum Badań Opinii Społecznej. BS 180/2002 [Електронний ресурс] / opracował M. Strzeszewski. – Warszawa, 2002. – 6 s. – Режим доступу : http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2002/K_180_02.PDF
18. Rocznica zbrodni na Wołyniu – pamięć i pojednanie. Centrum Badań Opinii Społecznej. BS 117/2003 [Електронний ресурс] / opracował M. Strzeszewski. – Warszawa, 2003. – 5 s. – Режим доступу : http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2003/K_117_03.PDF
19. Roszkowski W. Historia Polski 1914–2005 / Wojciech Roszkowski. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. – S. 278.
20. Сераковський С. Ми хочемо іншої історії [Джерело: *Gazeta Wyborcza*. – 11/06/2003]. – № 135 / Славомир Сераковський // Волинь: дві пам'яті : зб. ст. опублікованих у «Газеті виборчій» ; пер. з пол. В. Павлів ; упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРА, Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 255. (С. 255–272.).
21. Махцевич П. Викричимося і пробачмо [Джерело: *Gazeta Wyborcza*. – 10/07/2003]. – № 159 / Павел Махцевич, Гжегож Мотика // Волинь: дві пам'яті : зб. ст. опублікованих у «Газеті виборчій» ; пер. з

- пол. В. Павлів ; упоряд. М. Войцеховський. – Київ ; Варшава : ДУХ І ЛІТЕРА, Об'єднання українців у Польщі, 2009. – С. 273–282.
22. Wołyń 1943–2003. TNS OBOP, lipiec 2003. Sygn. K. 071/03 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tnsglobal.pl/abin/r/1439/071-03.pdf>
23. Кучма Л. Виступ Президента України з нагоди 60-ї річниці Волинської трагедії: [Біля братської могили в с. Павлівка Волинської області] / Леонід Кучма // Урядовий кур'єр. – 2003. – 15 лип.
24. Kwaśniewski A. Wystąpienie podczas obchodów 60. Rocznicy zbrodni wołyńskiej. Pawliwka (d. Poryck) na Ukrainie, 11 lipca 2003 roku / Aleksander Kwaśniewski // Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski. Przemowienia. Listy. Wywiady. Lipiec–grudzień 2002 r. Wybór. – Warszawa : Kancelaria Prezydenta RP, 2004. – S. 30–33.

Ірина Козут

Польсько-український конфлікт у суспільно-політичних дискурсах з 2003 року і до сьогодні

У статті розглянуто протистояння польського та українського суспільно-політичних дискурсів конфлікту стосовно подій на Волині у 1943 р. Висвітлено диспропорцію у публічній дискусії в медіа, яка показує перевагу польської візії цих подій над українською. Стверджується, що для отримання паритету в протистоянні польського та українського суспільно-політичних дискурсів українська історична наука повинна спродувати ще цілий ряд досліджень.

Ключові слова: польсько-український конфлікт, події на Волині в 1943 р., дискурс.

Козут Ірина. Польско-украинский конфликт в общественно-политических дискурсах с 2003 года и до сих пор. В статье рассмотрено противостояния польского и украинского общественно-политических дискурсов конфликта относительно событий на Волини в 1943 г. Освещено диспропорцию в публичной дискуссии в СМИ, которая показывает преимущество польского видения этих событий над украинскими. Утверждается, что для получения паритета в противостоянии польского и украинского общественно-политических дискурсов украинская историческая наука должна спродуцировать еще целый ряд исследований.

Ключевые слова: польско-украинский конфликт, события на Волини, дискурс.

Kohut Iryna. Polish-Ukrainian Conflict in Social and Political Discourses from 2003 Until Today. This article shows the confrontation of Polish and Ukrainian socio-political discourses of conflict in relations to events in Volyn in 1943. It points out on disproportion in the public media discussion, which shows the advantage of Polish vision of these events over Ukrainian one. It is stated that Ukrainian historical science should make a great number of researches in order to reach the parity level with Polish socio-political discourse.

Key words: Polish-Ukrainian conflict, events in Volyn in 1943, discourse.

У статті розглянуто особливості конструювання польсько-українського конфлікту в суспільно-політичних дискурсах Польщі та України.

Нація, крім усього іншого, це пов'язана спільною історією спільнота. Як правило, конструювання національної історії відбувається таким чином, щоб наратив виступав об'єднавчим елементом.

Згідно комунікаційної теорії нації історичні події можуть об'єднувати певну націю за умови її присутності в комунікативному просторі. На думку американського соціолога Карла Дойча, нація є спільнотою компліментарних, тобто взаємозамінних способів і засобів комунікації. Вона виконує необхідні для її існування суспільні функції, які, крім усього іншого, полягають у продукуванні, зберіганні, поширенні інформації. «Обладнанням», необхідним для виконання цих функцій, є історична пам'ять, символи, звички, характерний спосіб мислення та засоби оперування інформацією, причому зазначені елементи мають бути компліментарними, тобто зрозумілими усім членам спільноти, прийнятними для них [8].

Поляки та українці, як дві нації перебувають у межах двох комунікативних просторів. Кожен з них намагається продукувати свою інформацію задля побудови окремого комунікативного поля. Основним інструментом цього є засоби масової інформації.